

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

ISSN 2312-7112

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»
СЕРІЯ «ФІЛОСОФІЯ»**

Випуск 23

Науковий журнал

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2022

Наукове видання з філософських наук

*До друку ухвалила вчена рада
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 8 від 23 лютого 2021 р.)*

Редакційна колегія:

Шевчук Д., доктор філософських наук, професор, головний редактор;
Зайцев М., доктор філософських наук, професор;
Малахов В., доктор філософських наук, професор;
Крالیук П., доктор філософських наук, професор;
Ганаба С., доктор філософських наук, професор;
Шевчук К., доктор філософських наук, професор;
Бойченко Н., доктор філософських наук, професор;
Терпищій С., доктор філософських наук, професор;
Петрушкевич М., доктор філософських наук, доцент;
Карповець М., кандидат філософських наук, доцент;
Губенко Г., кандидат філософських наук, доцент;
Магусевич Т., кандидат філософських наук, доцент;
Биліца П., доктор габілітований, професор;
Еліопулос П., доктор філософії (PhD).

Н 34

Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА», 2022. Вип. 23. 62 с.

ISSN 2312-7112

DOI 10.25264/2312-7112-2022-23

У збірнику осмислено актуальні філософські проблеми. Проаналізовано історико-філософські, культурно-філософські та естетичні аспекти сучасності й минулих культурно-історичних епох. Матеріали збірника можна використовувати для подальших досліджень окресленої проблематики та під час проведення дидактичних занять.

УДК 101(477)(08)
ББК 87. 3(4Укр)

Отримана 09.12.2021

Прорецензована 05.01.2022

Прийнята до друку: 18.01.2022

e-mail: nataliatrofimcuk66@gmail.com

DOI: 10.25264/2312-7112-2022-23-53-59

Трофімчук Н. Формування екологічної культури студентської молоді засобами інтегративного підходу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. № 23. С. 53–59.

УДК 373.3:37.015.31:57.081.1

Трофімчук Наталія**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ**

Статтю присвячено дослідженню проблеми формування екологічної культури студентів закладів вищої освіти засобами реалізації в навчальний процес інтегративного підходу. Стверджується, що екологічна культура постає новою світоглядною парадигмою та істотним аспектом соціокультурного буття, що потребує формування екологічно орієнтованого мислення, спрямованого на критичне переосмислення антропогенного впливу на навколишнє середовище, необхідності глибокого розуміння нерозривного зв'язку між людиною та природою на ціннісній морально-естетичній основі.

Підкреслено, що формування екологічної культури вписане у контекст загальної екологічної освіти і реалізується засобами інтегративного підходу як певної стратегії в умовах множинності та поліваріативності освітнього процесу.

Ключові слова: екологічна культура, культура, екологічна освіта, інтеграція, педагогічна інтеграція, інтегративний підхід.

Trofimchuk Natalia**FORMATION OF ENVIRONMENTAL CULTURE OF STUDENT YOUTH BY MEANS
OF INTEGRATIVE APPROACH**

The article is devoted to the research of the problem of formation of ecological culture of students of higher education institutions by means of realization in the educational process of the integrative approach. It is proved that ecological culture is a new worldview paradigm and an essential aspect of socio-cultural life, which requires the formation of ecologically oriented thinking aimed at critical rethinking of anthropogenic impact on the environment, the need for a deep understanding of the inextricable link between human nature and nature.

It is emphasized that the formation of environmental culture is inscribed in the context of general environmental education and is implemented by means of an integrative approach as a strategy in terms of plurality and multivariate educational process.

Understanding the strategy of forming the ecological culture of students of higher education institutions shows that it is built on integrative principles and involves the coordination of scientific thinking with the humanities, thus involving not only rational knowledge but also sensory-emotional, which allows to assert creative role and principles. humanization of the educational process.

In the conditions of multiplicity and polyvariance of the process of formation of ecological culture, the integrative approach aims to build a synthetic educational model, in the context of which literature, art, poetry, arts and crafts, leisure practices, etc. are organically inscribed. He asserts the unity and indivisibility of the process of forming the ecological culture of students, bringing it beyond specific disciplinary boundaries.

Key words: ecological culture, culture, ecological education, integration, pedagogical integration, integrative approach.

Постановка проблеми. Феномен екологічної культури, що незмінно пов'язаний з проблемами людського виживання в умовах природних загроз і катаклізмів та подолання різних екологічних небезпек, нині постає стратегічною метою сучасної освіти. Екологічна культура являє собою систему взаємозалежностей та взаємоадаптації людини і природи на основі культурних традицій, емоційно-ціннісних переживань, що забезпечує збалансованість та урівноваженість людського буття і дозволяє людині долати власну природну обмеженість. Людина мовби приміряє і пристосовує до себе світ, у якому вона живе, вловлюючи його живий нерв і пульсацію життєвої енергії. Охоплюючи широкий спектр людської реальності, екологічна культура постає як інтегративне утворення, що визначає зміст сучасних освітніх процесів. Ідея інтеграції нині є однією з домінантних, оскільки ретранслює динаміку парадигмальних педагогічних зрушень в умовах переходу від традиційних моделей струк-

турування знань лінійного типу до більш складних, від статичних до динамічних. Дозволяючи уникнути однобокості та одноплщинності наукової стратегії і постаючи основною умовою модернізації змісту освіти, вона націлює на побудову синтетичної освітньої моделі та розвиток інтегративних процесів в освіті.

Ідея метапарадигмального синтезу, що передбачає цілісність досліджуваного освітнього поля зі збереженням методологічного плюралізму та множинністю його репрезентацій уперше експлікована у дисертаційному дослідженні М. Романенка «Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти». Саму ж процедуру метапарадигмального синтезу запропоновано автором для системного аналізу та класифікації парадигмально-когнітивних основ постсучасних освітніх теорій та практик [17].

Про широкі можливості інтеграції в педагогічному процесі, «її об'єктивну необхідність, форми прояву, механізми реалізації та вплив на структуру педагогічного знання та освіти» говорить В. Безрукова [2, с. 3]. Характеризуючи категоріальний статус інтеграції в педагогіці, дослідниця вказує на триєдність її семантичного поля, а саме розглядає це поняття як процес і результат цього процесу, а також тенденцію, яку можна кваліфікувати водночас як принцип розвитку теорії і практики. Зважаючи на поліфункціональність та багатоплановість означеного поняття, а також переобтяженість його великою кількістю розмаїтих характеристик виникає проблемність обґрунтування єдиного визначення. Нині феномен інтеграції центрує освітній пошук таких науковців, як О. Савченко, Н. Бібік, В. Ільченко, Т. Пушкарьова, Л. Масол, О. Гайдамака, Н. Очеретяна, О. Сухаревська та ін., у дослідженнях яких інтеграція позначає підпорядкування єдиній виховній і навчальній меті однотипних частин та елементів змісту, методів і форм у рамках освітньої системи на певній стадії навчання [19, с. 9].

Теоретико-методологічну основу інтеграції розроблено І. Козловською, яка вбачає у ній процес взаємодії елементів, наділених відповідними властивостями, що передбачає встановлення, ускладнення та інтенсивність істотних зв'язків між ними [10]. Це значною мірою впливає на те, що наслідком вказаної взаємодії стає новий інтегрований об'єкт, який хоча й володіє якісно відмінними трансформованими властивостями і містить кардинально нові системні властивості цілого, проте зберігає у своїй структурі індивідуальні ознаки вихідних елементів. Таким чином, інтегрування постає як якісно новий динамічний і суперечливий процес структурування знань у нових органічних взаємозв'язках. Досліджуючи сутнісні ознаки цього процесу, І. Козловська переконує у необхідності створення передумов об'єднання попередньо розрізнених елементів, проте не шляхом простого сумування, а синтезу, результатом якого має бути система, ключовою ознакою якої дослідниця вважає цілісність. Саме ця інтегративна система екологічних та культурних взаємозв'язків і взаємовпливів їй потребує нині ширшої наукової палітри.

Метою статті є дослідження процесу формування екологічної культури студентів закладів вищої освіти засобами реалізації інтегративного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Прикметно, що ідея інтеграції якнайпосутніше узгоджується з методологічними засадами холистичної парадигми, яка засвідчує планетарні зусилля глобалізованого світу на збереження власної цілісності і неподільності. Якщо ж брати до уваги холистичну педагогіку, то найпродуктивнішою її ідеєю належить визнати ідею цілісності суб'єкта, неподільності і незбагненності людської душі. У вимірах холізму, вибудованого на інтегративних засадах, екологічна культура входить у зміст душевних прагнень і спонук, переломлюючись крізь людську суб'єктивність у її нерозривному зв'язку зі світом.

Педагогічна інтеграція як принцип розвитку педагогічної теорії і практики відображає специфіку сучасного стану педагогічної науки і володіє необхідним арсеналом впливу на усі її сфери і явища. Зазвичай поняття інтеграція (від лат. *integration* – відновлення, поновлення та *integer* – цілий) постає як «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» [5, с. 401], процес розвитку, «пов'язаний з об'єднанням в єдине ціле розрізнених частин і елементів, результатом якого є певний ступінь інтегрованості – стан упорядкованого функціонування частин цілого» [22, с. 595]. Як зауважує І. Бех, наявна «стадія наукового мислення дедалі більше характеризується прагненням розглядати не окремі, ізольовані об'єкти явища життя, а їх більш чи менш широкі єдності. Тож інтеграція, як вимога об'єднання в ціле якихось частин чи елементів, вважається необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого можна створити в учнів цілісну картину світу» [3, с. 5]. Водночас

Н. Бордовська відстежує тенденцію до «зростання теоретичної множинності педагогіки [4, с. 292], а це, на думку дослідниці, засвідчує потребу нових методологічних підходів для осмислення та визначення шляхів її розвитку. В Оксфордському тлумачному словнику інтеграція розглядається як «акт чи процес поєднання двох або більше частин таким чином, щоб вони функціонували злагоджено» [26, с. 675].

Процеси, які відстежуємо у рамках наявної системи, сприяють підвищенню рівня її цілісності та організованості, інтенсифікуючи відповідні зв'язки між структурними елементами системи, що засвідчено Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національною доктриною розвитку освіти України, Концепцією нової української школи, у якій, зокрема, запропоновано «навчальний матеріал ... інтегрувати в змісті споріднених предметів або вводити до складу предметів у вигляді модулів» [11]. Як бачимо, процес інтеграції є одним із найбільш сучасних інноваційних підходів в освітньому полі України.

Доцільно підкреслити, що поняття інтеграції уперше було озвучене у 30-х рр. ХХ ст. і його семантичне поле формувалося упродовж тривалого часу, що засвідчують праці Й. Песталоцці, Й. Гербарта, К. Ушинського, Г. Сковороди тощо. Так, основною педагогічною думкою Г. Сковороди стає природне виховання, що передбачає виховання цілісного духа, гармонійної особистості, що живе у злагоді із собою. Предметом педагогічних пошуків мислителя стає людина, її думки, душа, дух серце, розум, що разом засвідчують ідею людини як складної системи, яка вимагає делікатного ставлення до себе. Так, Г. Сковорода зазначає, що «часто ми найдрібніших дрібниць не розуміємо. А людина це маленький світ, мікросвіт, силу якого важко досягнути, так само, як неможливо відшукати початок всесвіту» [18, с. 174].

Водночас, основоположник наукової педагогіки й народної школи К. Ушинський стверджує думку про те, що знання та ідеї, що розробляються різними науками, повинні органічно вбудовуватися у світлий і панорамний погляд на світ [21], а в основу виховання людини має покладатися цілісне людинознавство, а, отже, без всебічного вивчення людини педагогіка є немислимою. Зауважимо, що започаткованій ним педагогічній антропології, яка синтезує та систематизує знання про людину, він надає статусу методологічного фундаменту саме педагогіці.

Наріжною проблемою сучасного педагогічного знання стає дезактуалізація його винятково прикладних аспектів, що виходять за межі власної змістової конкретики, потребуючи узагальнень та фундаменталізації. Не можна не дослухатися до думки О. Сухомлинської, яка фіксує відчутний відрив усієї педагогічної науки від практики. Кардинальні зміни та інноваційні процеси, що відстежуються в системі освіти, засвідчують прагнення науковців, «з одного боку, знайти й аргументувати нові засади, нову парадигму своєї науки, а з другого, – науково описати, підвести науковий фундамент під сучасні інноваційні процеси, що відбуваються в освітньому просторі України» [20, с. 3-4].

Такі міркування покладаються в основу обґрунтування інтегративного підходу, що включає інтеграцію в ролі принципу конструювання системи і «забезпечує доцільне об'єднання і синтез компонентів змісту навчання внутрішньопредметного та міжпредметного характеру, їх узагальнення на рівні фактів, понять, теорій, ідей, формування цілісної системи узагальнених знань, способів і видів діяльності» [16].

Ідея інтегративного підходу в освітньому процесі пронизує праці О. Дубасенюк [8, с. 17-20], Н. Антонова [1], Є. Галицьких [6], І. Яковлева [25] та ін. Так, О. Дубасенюк трактує цей підхід як стратегію дослідження процесу, – базову ціннісну орієнтацію, яка визначає позицію педагога [8, с. 17-20], а В. Лопаткін вважає його засобом, що забезпечує «цілісність картини світу; сприяє розвитку здібностей системного мислення у процесі розв'язання теоретичних і практичних завдань» [14]. Зауважимо, що Л. Гриценко, пов'язує інтегративний підхід із розробкою методів діяльності, конструюванням складних об'єктів, що перебувають у процесі розвитку та їх дослідженням на підставі об'єднання в єдине ціле їх розмаїтих властивостей, моделей та концепцій [7], а Н. Мойсеюк трактує інтегративність «як орієнтацію на інтегральні курси, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу» [15, с. 139].

На нашу думку, інтегративний підхід являє собою стратегію дослідження процесу формування екологічної культури студентів закладів вищої освіти, що усуває фрагментацію знань про реальність, вибудовуючи цілісну картину світу. У контексті сказаного стає очевидним те, що власне екологічні уміння та навички мають стати не так об'єктом засвоєння знань, а передусім отримати статус психолого-педагогічного фактора особистісного розвитку, вироблення особистісних цінностей, що

передбачають не тільки активну соціальну взаємодію, а й відповідні відносини з природою як екосистемою, у якій людині відведена не остання роль. Так чи інакше ідея інтегрування набула нині наскрізного характеру і охоплює собою усі сфери педагогічного знання.

Прикметно, що Концепція екологічної освіти України серед стратегічних напрямків і тактичних завдань розвитку вказує на потребу формування поколінь з новою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом на принципах гуманізму, екологізації мислення, міждисциплінарної інтеграції, історизму та системності з метою збереження і відновлення природи України та її біологічного різноманіття, а також «екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки» [11].

Зауважимо, що нині суттєво розширилося коло наук, що експлікують екологічну проблематику. До них, зокрема, віднесено і біологію, і економіку, і географію, а також медичні й соціологічні дослідження. Зокрема, на думку М. Хилька, екологія, прагнучи асимілювати наявні проблеми природознавчого та соціогуманітарного профілю, не тільки значно розширює власне предметне поле, а й так чи інакше претендує на певне лідерство в науковому пізнанні, а тому її не варто «втискувати» в рамки виключно природознавства чи соціології» [23]. Не буде помилкою визнати, що сучасна екологічна культура вибудовується на міждисциплінарній основі, щоразу залучаючи у власний обіговий контекст нові види пізнання, а тому постає відкритою системою, що передбачає координацію змісту навчальних дисциплін, їх взаємодію на єдиній мотиваційній основі. Таким чином, використання інтегративного підходу у формуванні екологічної культури студентів кваліфікуємо як необхідний елемент цілісного освітньо-виховного процесу студентської молоді, де інтеграція традиційно представлена блоком нормативних дисциплін, кожна з яких так чи інакше актуалізує попередньо набуті знання. Така послідовність в оволодінні необхідним каркасом знань репрезентує інтегративну вертикаль предметно орієнтованого навчання. У закладах вищої освіти інтегративна модель оволодіння знаннями не обмежується вимогами їх нарощування та сумування, а передбачає взаємодію та взаємодоповнення дисциплін.

«Охорона праці та безпека життєдіяльності» є новою інтегрованою дисципліною, предметом вивчення якої є забезпечення комфортної взаємодії людини із довкіллям шляхом вивчення і пізнання закономірностей виникнення небезпечних ситуацій, виявлення шкідливих факторів впливу на людину й середовище, їх прогнозування, формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку, а також створення та впровадження міжнародних екологічних стандартів, скерованих на забезпечення сталого розвитку суспільства, основою якого є моделювання різних варіантів розвитку та прогнозування й оптимізація їхніх результатів. Метою курсу є набуття знань, умінь та способів запобігання небезпечних ситуацій, пошук шляхів надійного захисту в разі виникнення небезпеки та умінь оперативно ліквідувати наслідки її прояву. Означений курс охоплює такі галузі знання, як гігієна праці, цивільний захист, пожежна безпека, інженерна психологія, основи медичних знань. Перетинаючись, вони не просто висвітлюють подібну проблематику, а й збагачують одна одну новими пізнавальними колізіями, що поглиблюють процес формування екологічної культури. Звідси випливають завдання дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності», які полягають у вмінні ідентифікувати та встановлювати причини та джерела потенційної небезпеки та визначати вірогідність їхнього впливу на організм людини та довкілля, а також, використовуючи нормативно-правову базу, вживати належних заходів для ліквідації та забезпечення незагрозливих умов існування людини та середовища. Важливо виокремити провідну для формування екологічної культури студентів програмову змістову лінію, означену як менеджмент безпеки, центром уваги якого є основні законодавчі акти з безпеки життєдіяльності, зокрема екологічне законодавство, а також основні положення Закону України «Про охорону праці», екологічний контроль та екологічне право.

Програма дисципліни «Фізичне виховання» являє собою нормативний документ, предметом вивчення якого є зміст та організація розмаїтих форм раціональної фізичної активності у формі фізичних вправ, які сприяють ефективному формуванню необхідних умінь та навичок, що впливають на оптимізацію фізичного та психофізіологічного стану здобувача вищої освіти, його розумову та фізичну працездатність, гармонійний, фізичний та духовний розвиток як необхідний елемент процесу формування екологічної культури. Проблема фізичного виховання, націлена на збереження та зміцнення здоров'я, охоплює також і закономірності взаємодії людини з природою, залежність від середовища, кліматичних умов, механізми адаптації людини, психоемоційні та біологічні ритми, що являють собою регулярне і циклічне повторення інтенсивності життєвих процесів чи станів усіх живих організмів з їх власною амплітудою та фазами існування. Однак природне середовище не може стати

єдиним регулятором фізичної та екологічної культури людини, яка не обмежується природними та генетикою, а неодмінно враховує соціальну потребу комунікації, самовираження і самоствердження. Цей аспект є особливо важливим для усвідомлення потреби формування екологічної культури, що на заняттях спортом розпочинається зі збереження спортивних споруд, інвентарю та елементів обладнання і надалі проявляється у стилі ведення ігор та виконання комплексу фізичних вправ, етичних нормах, які регулюють поведінку спортсмена під час фізкультурної активності, продукуванні естетичних цінностей під час спортивно-показових виступів, олімпіад, парадів тощо. Нині є очевидним оздоровчий та загальнокультурний сенс фізичного виховання, що плекає ідеал фізичної досконалості як певного динамічного стану особистості, невіддільного від ідеалу здорового суспільства.

Плекання цінностей фізичної культури позначає злиття суспільного та особистого інтересу шляхом формування суспільно необхідних потреб, а також трансформації соціального досвіду у власності особистості, яка прагне найбільш повно реалізувати свої сутнісні сили. Це значною мірою посилює адаптивні можливості організму і створює надійну основу для подальшого існування, позначаючи відкритість та перехід особистості на нові ступені розвитку, охоплюючи емоційно-вольову та мотиваційну сферу, креативні здатності та саморозвиток, простір суб'єктивного самовираження.

Властиво, що організація фізичного виховання передбачає: розуміння ролі фізичної культури у становленні особистості молодшого спеціаліста; оволодіння принципами здорового способу життя; оволодіння системою практичних умінь та навичок зміцнення здоров'я, удосконалення психофізичних здатностей, використання набутого досвіду для досягнення соціально значимих цілей. Реалізуються ці завдання безпосередньо на практичних заняттях фізичної культури, тому їх теоретичний аспект потребує особливої рефлексивної площини, яка створюється у процесі вивчення таких навчальних дисциплін, як «Філософія», «Психологія», «Культурологія» та ін. Так, метою вивчення дисципліни «Філософія» є ознайомлення студентів з основними віхами історії розвитку філософії, змістом основних проблем сучасної філософії через освоєння відповідних філософських знань, прилучення до гуманістичного змісту філософського світогляду, а також формування екологічної свідомості та екологічної культури. Невипадково серед багатьох завдань філософського знання, як-от: осмислення сутності і призначення філософії, основних філософських ідей, що супроводжують розвиток людства, основних тенденцій історико-філософського процесу, вміння аналізувати оригінальні філософські тексти, вироблення здатності до філософського осмислення явищ буття, складності сучасного суспільного процесу, – одним з провідних залишається формування екоцентричного мислення. На перший план виносяться поняття екологічної свідомості, екологічної етики (принцип благоговіння перед життям А. Швейцера), етики відповідальності (А. Наесс та Г. Йонас), екологічних законів взаємодії суспільства і природних систем Б. Коммонера, концепції ноосфери В. Вернадського, екологічних морально-етичних норм та принципів. Результативність навчального курсу визначається низкою критеріїв, серед яких здатність студентів обґрунтовувати свою світоглядну та громадську позицію; застосовувати одержані знання для вирішення професійних задач, розробки соціальних і екологічних проектів; аналізувати соціально значущі проблеми й процеси, факти і явища суспільного життя; володіти методологією і методами пізнання, творчої діяльності; здатністю до діалогу як засобу вирішення соціальних та екологічних проблем.

Вивчення дисципліни «Психологія» передбачає підвищення рівня психологічної компетентності студентів з метою їх особистісного зростання, корекції власних психологічних станів, створення необхідного комунікативного простору для професійної самореалізації, виявлення мотиваційної сфери, в тому числі і мотивації екологічної поведінки. Одним з першорядних завдань курсу є вміння систематизувати та інтегрувати психологічну інформацію у систему взаємовідносин людини з довкіллям, аналізувати та оцінювати часткові та глобальні наслідки взаємодії людини з природою. особливості психологічного впливу з боку природного, соціального та антропогенного оточення, реакцію людини на дію факторів середовища, зокрема тих, які викликають стрес, зміни мотивів діяльності, прагнень, ціннісних орієнтацій, вчинків, волевиявлень, емоцій і настроїв тощо. Тут оприявнює себе проблема вивчення екологічної свідомості, осмисленої в статусі психологічного явища, а також екологізацію та психологізацію змісту еколого орієнтованих навчальних програм.

Водночас «вивчення культурології передбачає раціональне засвоєння інтегральної культури народів світу, розкриття їх багатства крізь призму національної культури як домінуючої складової, усвідомлення того, що тільки діалог світових культур дає можливість досягнути глибини й особливості власної національної культури» [13]. У такому контексті екологічна культура як складова культури в

цілому та істотний компонент особистісної культури постає як прагнення реалізувати людське життя в природному середовищі на ціннісній морально-духовній основі, потребуючи усвідомлення нерозривного зв'язку людини з природою й необхідності формування глибокого розуміння взаємоузгодженості особистих потреб із збалансованим ладом природного довкілля. Разом з тим, антропогенна трансформація цілісності «людина-природа» на взаємодію «споживач-ресурси», «природа-форми господарства» призводить до порушення екологічної рівноваги й неспроможності біосфери звільнитися від деструктивного впливу людської діяльності. І саме тому людина як соціо-біологічно-духовна істота з метою збереження власної позитивності у відносинах «людина-природа», повинна підтримувати не тільки здатність природних систем до саморегуляції, але й забезпечувати свідоме втручання крізь призму особистісного до самообмеження у всіх її вимірах.

У цьому контексті, осмислення стратегії формування екологічної культури студентської молоді засвідчує про її побудову на інтегративних засадах і передбачає узгодження природничо-наукового мислення з гуманітарним, залучаючи таким чином не тільки сферу раціонального пізнання, а й чуттєво-емоційного, що дозволяє стверджувати креативну роль принципів гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу. В умовах множинності та поліваріативності процесу формування екологічної культури інтегративний підхід націлює на побудову синтетичної освітньої моделі, у контекст якого органічно вписані філософія, література, мистецтво, поезія, художні ремесла, психологія, екологія, фізична культура, дозвіллієві практики тощо. Він стверджує єдність і неподільність процесу формування екологічної культури студентів, виводячи його за конкретні дисциплінарні межі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, формування екологічної культури студентів закладів вищої освіти вписане у контекст загальної екологічної освіти і реалізується засобами інтегративного підходу як певної стратегії в умовах множинності та поліваріативності освітнього процесу, що націлює на побудову синтетичної освітньої моделі. Формуючи взаємовідносини людини із довкіллям, екологічна культура стає одним із типів її життєдіяльності, позаяк забезпечує сталі координати соціуму, усуває екологічні загрози та внутрішній дискомфорт людини, утверджує високі гуманістичні цінності та пріоритети. Саме вони й актуалізують подальші розробки екологічної культури на інтегративних засадах.

Література:

1. Антонов Н. С. Интегративная функция обучения. М.: Просвещение, 1994. 304 с.
2. Безрукова В. С. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике : монография. Екатеринбург, 1994. 152 с.
3. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. Початкова школа. 2002. № 5. С. 5–6.
4. Бордовская Н.В. Диалектика педагогического исследования: Логико-методологические проблемы. СПб.: Изд-во РХГИ, 2001. 512 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: [уклад. і ред. В.Т. Бусел]. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Галицких Е.О. Интегративный подход как теоретическая основа профессионально-личностного становления будущего педагога в университете: дис. ... д-ра пед. наук. СПб, 2002. 387с.
7. Гриценко Л.И. Теория и практика обучения: интегративный подход: учеб. пособие для студ. высш.учеб. заведений. М.: Издательский дом «Академия», 2008. 240с.
8. Дубасенюк О.А. Интегративный підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін. Науковий часопис НПУ імені М.М. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість. К., 2010. Вип. 12 (22). С. 17-20.
9. Закон України «Про вищу освіту». Вища школа. 2002. № 6. С. 74–121
10. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійної школи (дидактичноснови). Львів: Світ, 1999. 302 с
11. Концепція екологічної освіти України. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України № 13/6-19 від 20.12.2001
12. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf...>
13. Культурологія: Навчальний посібник / За ред. Т.Б.Гриценко. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. URL: <https://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/>.
14. Лопаткин В. М. Интегративные тенденции в развитии региональной системы педагогического образования. URL: <https://www.dissercat.com/content/integrativnye-tendentsii-v-razvitii-regionalnoi-sistemy-pedagogicheskogo-obrazovaniya>
15. Мойсеюк Н.Е. Педагогіка: навчальний посібник. К., 2009. 656 с.
16. Пак М. Теоретические основы интегративного подхода в процессе химической подготовки учащихся профтехучилищ: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения». СПб, 1991. 308 с.

17. Романенко М.І. Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти : автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.10 Дніпропетровський національний ун-т., 2003. 32 с.
18. Сковорода Г. Повне зібрання творів. К.: Наукова думка. Т. 1. 1973. 532 с.
19. Сухаревская Е.Ю. Технология интегрированного урока. Ростов н/Дону: Изд-во Учитель, 2003. 128 с.
20. Сухомлинська О.В. Историко-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем . К.: АПН, 2003. 68 с.
21. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения М.: Педагогика, 1974. 584 с.
22. Философский энциклопедический словарь. М. : Совет. энцикл., 1983. 840 с.
23. Хилько М.І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник К., 2017. 267 с.
24. Шярнас В.И. Принцип интеграции в профессионально-технической педагогике. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике: технологический аспект: Тез. докл. Свердлов. инж.-пед. ин-т. Свердловск, 1991. С. 7-10.
25. Яковлев И.П. Интегративные процессы в высшей школе. Л.: Изд-во ЛГУ, 1980, 113 с.
26. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Sixth Edition ; ed. by Sally Wehmeier.: University Press, 2000. 1540 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Гнатюк Едуард – асистент кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування.

Лукасік Ярослав – аспірант кафедри філософії та культурного менеджменту Національного університету «Острозька академія».

Прокопчук Віта – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізична терапія, ерготерапія «КЗВО Рівненська медична академія».

Рудакевич Оксана – кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету

Стеценко Валерій – кандидат філософських наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

Трофімчук Наталія – аспірантка кафедри суспільних дисциплін Національного університету водного господарства та природокористування.

Туренко Віталій – кандидат філософських наук, науковий співробітник Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Шамсутдинова-Лебедюк Тетяна – кандидат філософських наук, професор кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Шевчук Катерина – доктор філософських наук. професор, професор кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Яндрич Петар – професор Загребського університету прикладних наук (Хорватія), редактор журналу «Постдідігальна наука і освіта», запрошений професор Університету Вульвергемптона (Англія).

ЗМІСТ

Петар Яндріч ПОСТЦИФРОВА ВІЙНА: ЗАКЛИК ДО ДІАЛОГУ	3
Віталій Туренко КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У СПАДЩИНІ КСЕНОФАНА І ГЕРАКЛІТА	8
Тетяна Шамсутдинова-Лебедюк ОБРАЗ «ШЛЯХЕТНОЇ ЛЮДИНИ» КОНФУЦІЯ ЯК ІДЕАЛ МОРАЛЬНОГО ЗРАЗКУ	14
Едуард Гнатюк Д. ЧИЖЕВСЬКИЙ ТА Г.-Г. ГАДАМЕР: ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКИХ ТРАДИЦІЙ	20
Катерина Шевчук ПОНЯТТЯ «ЕСТЕТИЧНИЙ ПРЕДМЕТ» В КОНЦЕПЦІЇ РОМАНА ІНГАРДЕНА: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ	25
Ярослав Лукасік ВІД ДЕТРОНІЗАЦІЇ ПРАВДИ ДО ПОСТПРАВДИ	31
Валерій Стеценко ДО ПИТАННЯ ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТЕОЛОГІЇ А. ШЕПТИЦЬКОГО З ТОМІСТИЧНОЮ ФІЛОСОФІЄЮ	36
Оксана Рудакевич РЕЛІГІЙНА ХРИСТІЯНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	41
Віта Прокопчук ФЕНОМЕН ІДЕНТИЧНОСТІ У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ СТРУКТУРАЛІСТСЬКИХ ТА ПОСТСТРУКТУРАЛІСТСЬКИХ ТЕОРІЙ	49
Трофімчук Наталія ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ	53
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	60

Наукове видання

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»
СЕРІЯ «ФІЛОСОФІЯ»**

ВИПУСК 23

Науковий журнал

Відповідальний редактор *Д. М. Шевчук*
Заступник відповідального редактора *М. О. Зайцев*
Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*
Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 7,2. Наклад 100 пр. Зам. № 20–22.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.